

Мараховська Ксенія Дмитрівна,
*старший викладач кафедри мистецтвознавства
та загальногуманітарних дисциплін факультету мистецтва та дизайну
Міжнародного гуманітарного університету
orcid.org/0000-0002-7206-9678
marakhovska.kseniia@gmail.com*

СУЧАСНА АНІМАЦІЯ: БАЗОВІ УНІВЕРСАЛІ КУЛЬТУРИ, КУЛЬТУРНІ ІНВАРІАНТИ ТА ВАРІАТИВНІСТЬ

Анімаційні твори у сучасній культурі відіграють важливу роль, впливаючи на розвиток інших екранних мистецтв та здійснюючи потужний вплив на сучасне культурне життя суспільства. У статті здійснена спроба дослідження сучасного мистецтва анімації в контексті універсалій культури, культурних інваріантів та його варіативності. Для дослідження був застосований метод екстраполяції, який дозволив оптимізувати знання та зробити висновки щодо особливостей анімації та її варіативності крізь призму універсалій культури та культурних інваріантів. Метод екстраполяції було використано як самостійний, а також при залученні індуктивних методів та методів моделювання, що дозволило оптимізувати знання та зробити висновки. Було проведено аналіз літературних джерел, який показав, що в науково-дослідній літературі накопичено значний матеріал, який розкриває сутність універсалій культури і культурних інваріантів. Було досліджено, що універсалії культури є своєрідними інваріантами розвитку, елементами культури, нормами, цінностями, правилами, традиціями, котрі притаманні усім культурам. Крім того, вперше здійснюється розгляд анімації через призму культурних інваріантів та універсалій культури. Встановлено, що культурний інваріант постає як єдність змінного й незмінного та є способом утримання і трансляції в культурно-історичній традиції символів, міфів та архетипів. Зроблено висновок, що функціонування сучасної анімації є варіативним. Варіативність пов'язана з культурними особливостями країни прокату анімації. Проте універсалії культури проявляються в сучасній анімації через загальнокультурні людські цінності, що вона відтворює. Інваріантність є відтворенням сенсів, які є незмінними у змінних інтерпретаціях. Варіативність сучасної анімації пов'язана з трансформаційними процесами у культурі, отже, функціонування сучасної анімації є варіативним. Варіативність пов'язана з культурними особливостями країни прокату анімації. Проте універсалії культури проявляються в сучасній анімації через загальнокультурні людські цінності, що вона відтворює. Інваріантність є відтворенням сенсів, які є незмінними у змінних інтерпретаціях.

Ключові слова: анімація, універсалії культури, культурні інваріанти, варіативність.

Marakhovska Kseniia,
*Senior Teacher of the Art History Department
and General Humanitarian Disciplines of the Faculty of Art and Design
International Humanitarian University
orcid.org/0000-0002-7206-9678
marakhovska.kseniia@gmail.com*

MODERN ANIMATION: THE MAIN UNIVERSALS OF CULTURE, CULTURAL INVARIANTS AND VARIABILITY

Animated works in modern culture play an important role, influencing the development of other screen arts and exerting a powerful influence on the modern cultural life of society. The article attempts to research the modern art of animation in the context of cultural universals, invariants of culture and its variability. The extrapolation method was used for the research, which made it possible to optimize knowledge and draw conclusions about the features of animation and its variability through the prism of cultural universals and cultural invariants. The extrapolation method was used independently, as well as with the involvement of inductive methods and modeling methods, which made it possible to optimize knowledge and draw conclusions. An analysis of literary data was carried out, which showed that significant material has been accumulated in scientific and research literature, which

reveals the essence of cultural universals and cultural invariants. Researched that the universals of culture are a kind of invariants of development, elements of culture, norms, values, rules, traditions that are inherent in all cultures. In addition, animation is viewed for the first time through the prism of cultural invariants and cultural universals. It is established that the cultural invariant appears as the unity of the changing and the unchanging, is a way of preserving and transmitting symbols, myths and archetypes in the cultural-historical tradition. A conclusion is made about the variability of the functioning of modern animation. Variability is related to the cultural characteristics of the country of animation rental. However, the universals of culture are manifested in modern animation through the general cultural values of a person, which it reproduces. Invariance is the reproduction of values that remain unchanged under varying interpretations. The variability of modern animation is related to transformational processes in culture, therefore, the functioning of modern animation is variable. Variability is related to the cultural characteristics of the country of animation rental. However, the universals of culture are manifested in modern animation through the general cultural values of a person, which it reproduces. Invariance is the reproduction of values that remain unchanged under varying interpretations.

Key words: animation, cultural universals, cultural invariants, variability.

Культура завжди є динамічною структурою, що передбачає постійний розвиток і зміну. Розуміння культури як «творіння» і «продукту» творчої активності людини виявляється деякою глобальною і глибинною причиною руху і розвитку людства. Мистецтво ж виступає своєрідним посередником у цих процесах. Парадоксальність його функціонування полягає у тому, що, як і будь-який феномен культури, він є водночас змінним і незмінним.

Окрему роль у сучасній культурі відіграють анімаційні твори. Анімація займає важливе місце в культурі, впливаючи на розвиток інших екранних мистецтв, та здійснює потужний вплив на сучасне культурне життя людства.

Аналіз літературних даних показує, що в науково-дослідній літературі накопичено значний матеріал, який розкриває сутність універсальї культури і культурних інваріантів.

Інтерпретацію універсальї культури представлено у низці наукових праць як вітчизняних, так і зарубіжних дослідників, насамперед антропологів. В їхніх дослідженнях універсальї постають як інструмент і пояснювальна модель культури і людської природи. Теоретичні джерела універсальї знайшли відображення в соціологічних дослідженнях. Так, науковець П. Штомка розглядає універсальї як вираження деяких універсальних потреб чи імперативів суспільства» (Штомка, 2005, с. 255).

Більшість дослідників пов'язує культурні універсальї з цінностями (Hills, 2002). На їхню думку, універсальї як базисні цінності культури допомагають визначити спільні риси людської культури.

Поряд з універсальїями культури значний масив досліджень присвячено осмисленню культурного інваріанта. Його широко

використовують філософи О.С. Кирилюк, Т.О. Метельова, М.В. Попович та ін. як такі константні характеристики елементів, які за будь-яких перетворень залишаються незмінними. Сутність культурних інваріантів та їхню інтерпретацію здійснено у роботах науковця О. Колесника (Колесник, 2013, с. 41–46).

У низці наукових досліджень культурні інваріанти розглядаються у взаємопов'язаностях з міфами, символи розглядалися в роботах Е. Касіра, В. Топорова, М. Мамардашвілі, І. Балуги.

Увагу до варіативності в культурі приділено науковцем П. Гречанівською (у контексті варіативності традицій).

Проаналізувавши дослідження, присвячені мистецтву анімації, можемо зазначити, що кількість наукових праць, які стосуються специфіки сучасної анімації, надзвичайно обмежена, у першу чергу в роботах з теорії та історії культури. Здійснено лише поодинокі дослідження, у яких анімація розглядається з позиції технології її створення та функціонування в культурі як виду екранного мистецтва. І на жаль, майже відсутні наукові дослідження, які б приділяли увагу питанням інваріантності та варіативності мистецтва анімації як культурного феномену. Найбільш близькою до даної проблематики є робота І. Канівця «Варіативність у кіно та універсальність кіномови» (2018 р.). У ній автор досліджує варіативність у кіно від форми одночасного існування твору у кількох різних варіантах розвитку сюжету на початку століття до варіативності як творчого прийому у кінці ХХ століття.

Отже, відсутність наукових досліджень, які б розкривали специфіку мистецтва анімації як культурного феномену через призму

універсальї культури та культурних інваріантів, актуалізує тему дослідження. Тому метою дослідження є спроба осмислення сучасного стану та особливостей анімації та визначення наявності та характеру взаємозв'язку між культурними інваріантами, варіативністю, універсальїями культури.

Для дослідження сучасної анімації у контексті анімації, особливостей її варіативності через призму універсальї культури та культурних інваріантів застосовано дослідницький метод екстраполяції як метод переносу знань з однієї сфери знань на іншу. Такий метод використано як самостійний, а також залучені індуктивні методи та методи моделювання, що дозволило оптимізувати знання та зробити висновки.

Універсальї культури постають як інструмент і пояснювальна модель культури і людської природи. Антрополог Джордж Мердок, вивчаючи системи спорідненості в усьому світі, визначив їх як шаблони або риси, які є глобально спільними для всіх суспільств.

Універсальї культури – «це найпоширеніші в соціальній практиці культурні форми (норми, взірці, стереотипи свідомості та поведінки), що вирізняються порівняльною одноманітністю рис у найрізноманітніших проявах і мають абстрактний, символічний характер» (Жуленова, 2013, с. 142). Вони відображають характеристики культурного досвіду, значимі для будь-якої культури. Дослідник культури антрополог К. Гірц визначає культурні універсальї як «емпірично спостережувані явища, які при всій різноманітності звичаїв, що проявляється у всьому світі і в усі часи, можуть бути всюди виявлені приблизно в одній і тій же формі» (Geertz, 1983, р. 244).

Більшість дослідників пов'язує культурні універсальї із цінностями. «Універсальї культури – це елементи культури, норми, цінності, правила, традиції і властивості, котрі притаманні усім культурам незалежно від географічного місця, історичного часу і соціального устрою суспільства» (Hills, 2002). Прикладом побутування культурних універсальї можуть бути будь-які сфери, однак у кожній з цих однотипних за своєю сутністю сфер виявляються величезні відмінності у деталях.

У культурології «інваріант» трактується як властивість, яка залишається незмінною у різноманітних перетвореннях. Інваріант

є тим незмінним, що присутнє у кожній з культур. Під культурними інваріантами розуміють базисні складові культури, що залишаються незмінними тривалий час, і більш динамічні особливості, що відображають типові уявлення чи константи у певний час у заданій сфері, такі константні характеристики елементів, які «за будь-яких перетворень залишаються незмінними» (Голубович, с. 225).

Культурні інваріанти важко описувати і аналізувати поза зверненням до сфери міфологічного, як зазначає А. Кирилюк (Кирилюк, 1996, с. 143).

Тобто тема культурних інваріантів пов'язана з проблемою аналізу символічних та феноменологічних аспектів культури. Інваріантність, або ж повторюваність символу можна визнати в якості способу буття символу, його функціонування (Балута, 2012, с. 204).

Також культурні інваріанти досліджуються через архетип. Дослідник З. Босик наголошує, «що саме архетип постає як одна зі специфічних форм культурного інваріанту» (Босик, 2010, с. 137). Отже, культурний інваріант постає як внутрішнє незмінне у змінному, що задає межу змінності та реалізується в культурі через символи, міфи, архетипи.

Проте універсальї і культурні іваріанти не можна розглядати поза варіативністю культури. Інваріант – це те постійне, що стоїть за різними варіантами. Структура інваріанта реалізується у єдності двох опозиційних відношень: «змінного» до «незмінного» (Черниш, 2013, с. 90–95). Досліджуючи варіативність традицій, науковець П. Гречанівська під варіативністю розглядала «видозмінювання другорядних елементів традицій при зберіганні інваріантів на етнічному (або національному) рівнях». Та наголошувала, що в «акті варіювання велике значення має видозмінювання саме сукупності усталених ознак культурної форми, а не її конкретних проявів» (Гречанівська, <https://newacropolis.org.ua/theses/e731c0f4-6281-4eed-9e27-ce18d365e7a0>).

Анімація давно вийшла за межі лише дитячого кіно, вона стає все якіснішою, а пригоди усе дивовижнішими. Закарбовані сенси лишаються незмінними, але розкривають їх усе тонше.

Досліджуючи універсальї культури та їх екстраполяцію на анімацію, можна стверджувати, що перш за все вони виявляються в анімації через сюжет та архетипи.

Варіативність сучасної анімації пов'язана з трансформаційними процесами у культурі. Наразі коли культура стрімко розвивається та змінюється, змінюється і анімація з точки зору подачі інформації. У сучасній культурі відбувся різкий поворот від культури слова до культури візуального образу, і візуалізації стали одним із домінантних джерел передачі та отримання інформації про навколишній світ. Серед багатьох візуальних джерел анімація отримала найбільшу доступність, масовість і поширеність. При цьому від початку виникнення анімація заявляла про себе як про мистецтво, що може відображати не тільки події, реалізовувати фантазії автора у життя, але й також допомагає відображати національну та етнічну культуру. А отже, більш вагоме значення у контексті дослідження набуває варіативність у пов'язаності з культурними особливостями прокату у конкретній країні.

Так, наприклад, ми можемо спостерігати, як великі анімаційні компанії справляються з питаннями нової етики: раси, статі та сексуальності в соціальній структурній нерівності. Такі тенденції варіативності анімації можуть бути простежені у часовому вимірі. І вони є відтворенням сучасних тенденцій культури, наприклад, гендерної та расової рівності. Також дуже цікаво через анімацію виокремлювати та аналізувати світові тенденції питань щодо стандартів краси, етнічного походження, культурного різноманіття, гендерних стереотипів тощо.

Наприклад, анімація Діснея. Незважаючи на те, що в ній більше жінок на визначних ролях, чоловіки все ще зображуються мудрішими, менш емоційними та досвідченішими. Автори пов'язують ці поверхневі постфеміністичні перезавантаження з фінансовими цілями Діснея: товарний фемінізм, який дозволяє жінкам ідентифікувати себе зі своєю жіночністю і відчувати себе повноправними через споживання. Вони стверджують, що в кінцевому підсумку фільми працюють у рамках усталеної капіталістичної системи, яка захищає панівний патріархат.

Сучасні принцеси Діснея стали більш андрогінними у своїх поведінкових профілях і все більше залучені до вирішення небезпечних ситуацій, тоді як головні чоловіки демонструють все більше жіночих рис. Крім того, вони повідомляють, що статі рівні за кількістю

зображених рятувальних поведінок. Ця тенденція могла б сприяти здоровішому та більш інклюзивному ставленню у відповідності зі збільшенням гнучкості гендерних ролей.

Анімаційні фільми та загалом візуальна культура водночас може відображати суспільні культурні тенденції та змінювати їх. «Споживач» (аудиторія) також впливає на варіативність та регулює їх втілення. Наприклад по тому, як наразі інтерпретують зображення «принцес», ми можемо побачити значні зміни візуальної інтерпретації і демонстрації нових образів.

Ми можемо споглядати, як змінюється відображення жіночої ролі на прикладі диснейвських принцес. Тобто відображали риси, характерні для певного часу, та формували стандарти поведінки жінки та соціальні норми певного періоду, і це напряму пов'язано з тим, що в той чи інший час відбувалось у суспільстві. «Білосніжка» (1937 р.), «Попелюшка» (1950 р.), «Спляча красуня», (1959 р.) мали типову, так звану європейську зовнішність, вони всі були білошкірими, стрункими, полюбили співати, спілкувались з тваринами та існували відокремлено від соціуму. Друга хвиля – це «Русалонька», «Бель», «Жасмін», які були більш характерні, незалежні, непокірні та рішучі, але й анімаційне життя закінчувалось на весіллі з «прекрасним принцем та жили вони довго та щасливо» без особливих подробиць. Також можемо відзначити, що вищезазначені героїні вже представляли різні культури та відрізнялись кольором шкіри. Покахонтас та Мулан також не були європейської зовнішності та представляли різні культури, але все одно залишались стрункими та привабливими. Треба звернути увагу, що анімація «Покахонтас» вперше не закінчується весіллям, а принцеса Мулан показується як «погана» наречена. Поступово ми бачимо, що образ принцеси стає більш гендерно рівним, принцеси хочуть жити власним життям, не роблять метою життя вийти заміж, а все більше рятують свій світ, як то наприклад принцеса Моана.

Окремо хочемо зазначити, що наразі анімацію адаптують під різну цільову аудиторію для різних країн. Перероблюють не тільки мову, частково жарти, а й іноді навіть назву, деяких персонажів та деякі сцени. Так, режисер «Острова скарбів» Давід Черкаський переробляв цей анімаційний фільм для закордонного прокату

та повністю адаптував анімацію під дитячу аудиторію вирізавши сцени с гуртом «Гротеск».

Наразі частіше за все анімаційні студії заздалегідь готують необхідні фрагменти з необхідним перекладом чи зміненим персонажем для різних країн. Так, в анімаційному фільмі «Університет монстрів» (Monsters university, 2013) для міжнародного ринку надпис «Be my pal» (будь моїм другом) замінили на посмішки, а надпис «Lame» (невдаха) також замінили на ті ж посмішки, «Scare Games» (страшні ігри) замінили малюнком. В анімації «Історія іграшок 2» (Toy story 2, 1999) герой – Базз Лайтер, в Україні також відомий як Базз Рятівник. В оригінальній версії за спиною База під час його промови ми можемо побачити прапор Америки, а в інтернаціональній версії цієї анімації прапор змінили на глобус. А в мультфільмі Ральф (Wreck-ItRalph, 2012) персонаж Мінті Закі була названа на честь відомого режисера аніматора Хаяо Міядзакі, але на батьківщині режисера в Японії її перейменували в Мінті Сакура та доволі помітно змінили її зовнішність. Можливо, це було зроблено для того, щоб нікого в Японії не образити.

А ось в анімаційному фільмі «Вперед і в гору» (Up, 2009) також скористались міжнародною мовою ілюстрації, замінивши надпис на банці на малюнок, щоб глядачі могли краще відчувати важливість об'єкта, до якого прагне герой.

В анімації «Літачки» (Planes, 2013) героїня Рошель має одинадцять різних імен та кольорів. В оригіналі Рошель канадка, але залежно від країни прокату дівчина-літак змінює своє громадянство та ім'я: Хайді – для Німеччини, Таня – для Росії, Кароліна – в Бразилії тощо. Для австралійської аудиторії персонаж Рошель залишає ім'я, проте на літаку з'являється логотип з кенгуру. В просторі України, персонаж Рошель залишається незмінним.

В анімації «Головоломка» (Inside Out, 2015) броколі для Японії змінили на зелений перець, оскільки маленькі японці не люблять броколі, і героїні Райлі вони б не прийшлись до вподоби. Крім того, в американській, канадській та російській версіях цього мультфільму емоції в голові батька дивляться хокей, коли для інших країн – футбол, як більш поширений вид спорту.

Моана (Moana, 2016) в оригіналі та в Україні зветься Ваяна, а в італійській версії анімація називається «Океанія» (Oceania).

Ведучі новин в анімації Зверополіс (Zootopia, 2016) також змінюють свою зовнішність залежно від країни. Так, в американській та канадській версіях мультфільму ведучим новин є лось, в китайській версії – панда, в бразильській – ягуар, в японській – тануки, а в австралійській та новозеландській – коала.

Анімація може моделювати реакції на складні життєві ситуації та події, наприклад, на зображення смерті, наводячи приклад, як впоратися і висловити емоції, коли люди стикаються зі смертю близьких. Зокрема, персонажі, коли звертаються до сім'ї чи друзів, моделюють важливість системи підтримки у створенні зв'язків, які сприяють здоровому горю.

З огляду на те, що наразі медійна культура все більше охоплює цифрове поле та анімація все більше доступна та виробляється для широкого кола людей з різних куточків світу, тож ще ніколи не було так важливо думати про те, що наразі сучасна анімація націлена на мультикультурну аудиторію.

Барбара Хейс-Рот і Хейді Мальдонадо у своїх дослідженнях «Дизайн для різноманітності: мультикультурні персонажі для мультикультурного світу» та «На шляху до міжкультурної вірогідності в дизайні персонажів» визначили десять якостей, які створюють основу для мультикультурної анімації. А саме ідентичність, передісторія, зовнішній вигляд, зміст того, що персонаж каже, манера говорити, манера жестикулювати, емоційна динаміка, моделі соціальної взаємодії, роль в картині, рольова динаміка (Maldonado, Hayes-Roth, 2004, с. 6).

При цьому ідентичність дослідники відмічають як сукупність явних та неявних атрибутів. До явних відносять демографічне зображення та опис персонажу, а до неявних – особистісні риси та якості персонажа, тобто що персонаж любить, до чого симпатизує, що не любить, ідіосинкразичну поведінку тощо. Передісторію визначають як історію персонажа, а також будь-які особисті факти, що стосуються позакадрового життя цього персонажа, включи такі деталі, як дружні стосунки, улюблені види спорту, музичні вподобання тощо, важливі свята, любовні інтереси, фінансову спроможність, політичні та релігійні прихильності. Такі деталі важливі тому, що кожен персонаж неминуче підкреслює певну культурну основу зі свого бекграунду у своєму звичайному житті

та взаємодіях. До категорії «зовнішній вигляд» звичайно відноситься вік, стать, раса та інші деталі, які глядачі одразу можуть побачити. Також це стосується того, як персонаж отримав свій життєвий досвід. Все, що можна вкласти в категорію «зовнішній вигляд», натякає на інтерпретацію та культурний підтекст щодо конкретного персонажа.

Окрім зовнішності, також важливо враховувати мову та діалект персонажа і не тільки – ідіоматичні вирази, сленг, розмовна мова мають важливе значення. Зокрема, важливо розуміти культурні особливості цільової аудиторії, оскільки різні народи можуть по-різному сприймати одні й ті самі речі. А деякі якості різні народи, навпаки, цінують або менше, або більше. Так, наприклад, американці більше цінують такі якості, як автономія та особисте вираження унікальності з боку інших людей та оточення. Проте ці ж риси цінують менше в інших культурах, особливо в азійських. Звичайно, те, що говорить персонаж та як спілкується, є лише одним із аспектів мультикультурного розгляду. Також важливо те, як, коли і чому виступає персонаж, його інтонація, вимова, тембр голосу, діапазон вокальних виразів тощо. Завдяки таким атрибутам можна визначити не лише географічне походження певної особи, але навіть її культурні впливи та місце проживання.

Варіативність можна спостерігати за втіленням жестикуляції в анімації. Адже жестикуляція відіграє важливу роль у спілкуванні. І однією з переваг анімації є те, що анімація дозволяє нам візуально відобразити ці тонкощі і смисли. Важливим фактором також є частота жестів, що також може виражати культурну варіативність. Як відомо, члени певних культурних груп можуть демонструвати більшу кількість жестів за одне висловлювання, ніж інші. Наприклад, британців ми знаємо як людей, які використовують мінімальні жести, тоді як італійці дуже виразно і часто жестикулюють, коли спілкуються.

Емоційна динаміка персонажа значною мірою продиктована тим, як ми сприймаємо глибини кожної емоції, і це також може відрізнятися залежно від культури, але такі емоції, як страх, злість, смуток, радість, відраза, є універсальними емоціями, які розуміють всі народи.

Найбільш культурну варіативність, мабуть, має модель соціальної взаємодії. Це не тільки про те, «як», але й про те, «коли». Особливо

це проявляється в ситуації, коли взаємодіють кілька персонажів, оскільки в різних культурах існують різні норми того, коли та як мають спілкуватися люди та має значення, хто першим має говорити, як часто персонаж має говорити, чи доречні переривання, як персонажі реагують на ті чи інші жести, які можуть зробити «помилки» тощо, оскільки в різних культурах різне сприйняття доречності, «помилки» тощо.

Хоча анімація та анімаційні персонажі можуть дуже відрізнятися від реальності, але вищезазначені атрибути та елементи є важливими та ключовими для побудови певної структури та певною мірою можуть відрізнятися залежно від аудиторії.

Крім того, є особливо популярні анімаційні фільми, які неодноразово переглядаються поколіннями, тож мають вплив та можливі наслідки для культивування та формування різних цінностей. У цьому випадку йдеться про інваріанти культури. Тоді «змінність незмінного» – цінностей – буде визначати, як саме представлені сім'ї – з етнічної точки зору, з гендерної, який склад має сім'я, яка атмосфера в цій сім'ї, позитивні чи негативні стосунки між персонажами, чи змінюють якості персонажів тощо. Існує думка, що анімація може допомагати людям впоратися зі складними ситуаціями або приймати прогресивне мислення. Різні підходи до оцінки анімаційних фільмів як до культурних артефактів також відрізняються залежно від теоретичних точок зору, що керують інтерпретацією як явного, так і прихованого символічного значення у різних анімаційних фільмах. Тобто йдеться скоріш за все про культурні інваріанти анімації. А варіативність анімації, яка була розглянута вище, у першу чергу пов'язана з країною прокату, відповідно до культурних особливостей.

Розгляд анімації через призму культурних інваріантів та універсалій культури здійснюється вперше. Розгляд варіативних проявів сучасної анімації у контексті універсалій культури та культурних інваріантів все частіше демонструється в сучасній анімації. Отже, функціонування сучасної анімації є варіативним. Варіативність пов'язана з культурними особливостями країни прокату анімації. Проте універсалії культури проявляються в сучасній анімації через загальнокультурні людські цінності, що вона відтворює. Інваріантність є відтворенням сенсів, які є незмінними у змінних інтерпретаціях.

Список використаних джерел:

1. Балута Г. (2012). Інваріанти: реальне чи номінальне? *Актуальні проблеми духовності : зб. наук. Праць. Випуск 13*. Кривий Ріг. С. 212.
2. Босик З. (2010). *Родинна обрядовість : трансформація та архетипові мотиви весільної обрядовості Середньої Наддніпряниці* : монографія. Київ : НАКККиМ. С. 137.
3. Geertz C. (1983). *Local Knowledge : Further Essays in Interpretive Anthropology*. N.Y. : Basic Books. 244 p.
4. Голубович І. Інваріанти і тексти культури. *Докса. Випуск 6*. URL: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa6/222-230.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
5. Кирилюк А. (1996). *Универсалии культуры и семиотика дискурса. Миф*. Одесса : Рось. С. 143.
6. Hills M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*. 4(4). URL: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040> (дата звернення: 10.11.2022).
7. Гречанівська П. Варіативність – основа розвитку народних традицій. *Новий Акрополь*. URL: <https://newacropolis.org.ua/theses/e731c0f4-6281-4eed-9e27-ce18d365e7a0> (дата звернення: 10.11.2022).
8. Hills M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*. URL: <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040> (дата звернення: 10.11.2022).
9. Колесник О.С. (2013). Художня інтерпретація інваріантних образів. *Міжнародний вісник: Культурологія. Філологія. Музикознавство наук. журнал*. Київ : Міленіум № 1.
10. Жуленова О. (2013). Культурні універсалиї, інваріантність та еквівалентність: їхня роль у реалізації крос-національних досліджень. *Соціологія: теорія, методи, маркетинг*. № 3. С. 205.
11. Maldonado H., Hayes-Roth B. (2004). *Toward Cross-Cultural Believability in Character Design*, Stanford University. p. 61. URL: <https://hci.stanford.edu/publications/2004/CrossCultBelievability0304/CrossCultBelievability-0304.pdf> (дата звернення: 10.11.2022).
12. Черниш М. (2013). Основні поняття та методологічні принципи культурологічного аналізу проблеми збереження культурного розмаїття. *Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*. № 2. С. 90–95. URL: <http://journals.urau.ua/visnyknakkkim/article/view/137999> (дата звернення: 10.11.2022).
13. Штомпка П. (2005). *Социология. Анализ современного общества*. Москва : Логос. С. 255.

References:

1. Baluta H. (2012) Invarianty: realne chy nominalne? [Invariants: real or nominal?] *Aktualni problemy dukhovnosti : zb. nauk. Prats. Vypusk 13. – Actual problems of spirituality: coll. of science Working, 13*. Kryvyi Rih, 212 [in Ukrainian].
2. Bosyk Z. (2010) *Rodynna obriadovist : transformatsiia ta arkhetyповi motyvy vesilnoi obriadovosti Serednoi Naddniprianshchyny* : [monohrafiia]. [Family rituals: transformation and archetypal motifs of wedding rituals in the Central Dnieper Region: [monograph]] Kyiv: NAKKКиМ. 137 [in Ukrainian].
3. Holubovych I. Invarianty i teksty kultury. [Invariants and texts of culture.] *Doksa – Doxa*, 6. URL: <http://doxa.onu.edu.ua/Doxa6/222-230.pdf> [in russian].
4. Kyryliuk A. (1996). *Unyversalyi kultury y semyotyka dyskursu. Myf*. [Universals of culture and semiotics of discourse. Myth]. Odessa : Ros. [in russian].
5. Hills M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*, 4(4). Retrieved from <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040> [in English].
6. Hrechanivska P. Variatyvnist – osnova rozvytku narodnykh tradytsii. [Variatyvnist - the basis of rozvytku narodnykh tradytsii.] *Novyi Akropol – New Acropolis*. Retrieved from <https://newacropolis.org.ua/theses/e731c0f4-6281-4eed-9e27-ce18d365e7a0> [in Ukrainian].
7. Hills M. D. (2002). Kluckhohn and Strodtbeck's Values Orientation Theory. *Online Readings in Psychology and Culture*. Retrieved from <https://doi.org/10.9707/2307-0919.1040> [in English].
8. Kolesnyk O. S. (2013) Khudozhnia interpretatsiia invariantnykh obraziv. [Artistic interpretation of invariant images.] *Mizhnarodnyi visnyk: Kulturolohiia. Filolohiia. Muzykoznavstvo nauk. zhurnal. – International Bulletin: Cultural Studies. Philology. Musicology Sciences. magazine*. Kyiv : Milenium № 1. [in Ukrainian].
9. Zhulienova O. (2013) Kulturni universalii, invariantnist ta ekvivalentnist: ikhnia rol u realizatsii kros-natsionalnykh doslidzhen. [Cultural universals, invariance and equivalence: their role in the implementation of cross-national research]. *Sotsiologhiia: teoriia, metody, marketynh №3 – Sociology: theory, methods, marketing*, 3, s.205. [in Ukrainian].
10. Maldonado H., Hayes-Roth B. (2004). *Toward Cross-Cultural Believability in Character Design*, Stanford University. p. 61. Retrieved from <https://hci.stanford.edu/publications/2004/CrossCultBelievability0304/CrossCultBelievability0304.pdf> [in English].
11. Chernysh M. (2013). Osnovni poniattia ta metodolohichni pryntsyipy kulturolohichnoho analizu problemy zberzhennia kulturnoho rozmaittia. [Basic concepts and methodological principles of cultural analysis of the problem of

preserving cultural diversity.] *Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv № 2 – Bulletin of the National Academy of Managers of Culture and Arts*, 2. 90-95. URL: <http://journals.urau.ua/visnyknakkim/article/view/137999> [in Ukrainian].

12. Shtompka P. (2005) *Sotsyolohyia. Analiz sovremennoho obshchestva. [Sociology. Analysis of modern society.]* Moskva : Lohos [in russian].